

Ο Κ. Παλαμάς προσκυνά ευλαβικά το Μεγαλείο της Εξόδου, «η
Δόξα στο Μισολόγγι»

« Γη, ρηγοθάλασσα, πατρίδα, φως, θυσία» λέξεις συλλεγμένες από τη «δεξαμενή» της ιστορίας και της λογοτεχνικής μας παράδοσης, διαλεγμένες με κριτήριο τον αντίκτυπό τους στην ψυχή, λέξεις που ηχούν ακόμη, μιας που έχουν ανοίξει έναν αναλλοίωτο διάυλο με το ηρωικό παρελθόν.

Ο Κωστής Παλαμάς, ο ποιητής μύστης, ο ποιητής «φιλόσοφος» και λόγιος καλείται να υμνήσει την «Εξοδο» και την επέτειο των εκατό χρόνων της να αφηγηθεί μια ασύλληπτη πράξη, μια πράξη που συνήθιζαν μόνο σιληροτράχηλοι στρατιώτες, που ταίριαζε περισσότερο σε ανθρώπους «ανέμυαλους» που είχαν άγνοια κινδύνου και που από τύχη βρισκόνταν στο μάτι του κυκλώνα.

Κι εκεί τίθεται το ερώτημα· πώς να μιλήσει για μια τέτοια πράξη, όταν είναι αποτέλεσμα συνειδητής σκέψης και οργανωμένου σχεδίου, πώς να υμνήσει το παράτολμο που ακόμη και η ψυχή ενός ηδονικά και θρασύ πολεμοχαρούς θα έτρεμε κι ύστερα ποια λογοτεχνική μορφή και έκφραση θα ταίριαζε;

Ο Κωστής Παλαμάς βρήκε τον δρόμο, τον πιο γνώριμό του, αυτόν της ποίησης που με όλα τα σύμβολά της, τις ρίμες, τον μεστό, πυκνωμένο λόγο της που στάζει σε κάθε φράση και λέξη το «νόημα». Ο Μεσολογγίτης ποιητής το 1926 καλείται να εκφωνήσει μια ομιλία- εγκώμιο για την ξεχωριστή εκείνη συλλογική «Θυσία», στον Κήπο των Ηρώων. Και ο οραματισμός ξεινά. Ο ποιητής στέκει, γύρω του μνήματα, αγάλματα, σιιερά δέντρα, τείχη, δάφνες και λιβάνι που σιγοκαίει. Το «βλέμμα» του κι ο λόγος του μεταξύ γης και ουρανού και σαν άλλη Σίβυλλα μιλά για τη μεσολογγίτικη γη και περιγράφει το «μυστήριο» και προβλέπει με το ποιητικό του «χρησμό», την «αθανασία», την «άχρονη θύμηση» ενός τόπου και των ανθρώπων του που αντιστάθηκαν στην αναξιοπρέπεια της σιλαβιάς,

που όρθωσαν το ανάστημά τους στην προκλητικότητα ενός τυράννου, ζώντας ελεύθεροι σε έναν τόπο που βόλια και μπαρούτι, ειρωνεία και χλευασμός τους κύκλωνε αδιάκοπα.

« Η Δόξα στο Μισολόγγι» αρχίζει να ξετυλίγεται. Οι τριάντα επτά τετράστιχες στροφές- «ζωσμένες» με διασκελισμούς που δημιουργούν την αίσθηση της συνειρμικότητας και μιας έμπνευσης που ρέει από τα κατάβαθα της ψυχής του ποιητή για τον τόπο του- οδηγούν στον συλλογισμό ότι όλες οι σιέψεις και τα συναισθήματα που «ζυμώθηκαν» στη συνείδηση του Κωστή Παλαμά για το Μεσολόγγι βρήκαν φωνή μέσα από αυτό τον λυρικό, ποιητικό παιάνα.

(1826-1926)

Στ' άλατόσπαρτα ζής άφρολουλούδια,
Γή, σά νιόβγαλτη άπό τά σταλωμένα
σπλάχνα τής ρηχοθάλασσας πού τρέφει
πλούσια τά ψάρια.

Καί γίνονται καθρέφτες τά ίλαρά σου
νερά, ώραιότερα μέσα τους νά βλέπουν
λιγερές, ήλιογέροματα, φεγγάρια,
τά πρόσωπά τους.

Οί πρυές σου, βραδιανές ψαρευτρεις, κάνουν
τή λίμνη σου στερέωμα νυχτοπλάνο·
στά πανιά σου ό μάϊστρος σου λαχτάρα
καί στά παιδιά σου.

Ή έλιά σου, κι άς τή λάβωσε τοῦ Άράπη
τό τσεκούρι, για σέ καρπερή πάντα,
περήφανη κι ή πού έγινε ψωμί σου
φτωχή άρμυρήθρα.

Θαλασσινών, γραμματικῶν, κουρσάρων,
Γή, φωλιά έσύ, χωσιά, πνοή, πατρίδα,
καί μέ τοῦ Άφρικανοῦ καί μέ τοῦ Φράγκου
τά περιγιάλια

γνωρισμένη πελαγοταξιδεύτρα,
ύστερα μέσα στή νυχτιά τοῦ σκλάβου
γελασμένη άπ' τό Μόσκοβο, άπ' τόν Τοῦρκο
φωτοκαμένη,

μὲ τὸ λαμπύρισμά σου φουντωμένο,
Γῆ, ματιὰ στὸ περπάτημα τοῦ Γένους,
ἔξαφνα πῶς ξανοίγεσαι κορῶνα
τοῦ ρήγα Ἀγῶνα!

Ὁ Ζυγὸς καὶ ἡ Βαράσοβα καὶ οἱ βίγλες
κορφὲς μακρινάθε ποὺ σὲ παραστέκουν·
τὰ βουνὰ τὰ ψηλὰ νὰ εἰποῦν ταιριάζει,
Γῆ, τὴν ἀντρεία σου.

Νὰ εἰποῦν τὸ φράχτη σου ἄπαρτο, τίς τάπιες
σου ἐφτάψυχες, τὰ καλύβια σου κάστρα,
τίς ταπεινὲς σου πασάρες, ἀρμάδες
ποὺ δὲν ψηφοῦσαν,

νὰ εἰποῦν πῶς κρᾶχτες σου εἶχες τὰ λαγούμια,
τίς γυναῖτες σου, ἀντρῶν ἄρματα ζωσμένες,
τῆς Λευτεριάς, μέσ' στῶν παιδιῶν τὰ χέρια
τίς πέτρες σου, ὄπλα,

τὴν Κλείσοβα ποὺ ἀνάστησε τὸ Σούλι,
πρωτοστάτες ἀγγέλους σου τοὺς ξένους,
τοὺς ψαράδες σου ἀπόστολους γραμμένους
γιὰ νέα Βαγγέλια!

Γῆ μοιρόγραφτη, πᾶνε ἑκατὸ χρόνια.
Πῶς τὴ δαρμένη κρᾶτησες Ἑλλάδα
στὸ λιγισμένο τὸ κορμί σου ἀπάνου,
Γῆ στοιχειωμένη,

καὶ καθὼς μὲ τὸ βᾶρος της βροντώντας
ἔπεσες, πῶς ὑψώθηκες νὰ πάρης
τὸ φύσημά σου καὶ τὸ ἀνάσασμά σου
στοὺς οὐρανοὺς μου!

*

Προτοῦ σταθῶ σ' ἐσέ, στοῦ νησιοῦ μου, ἔρμου,
στάθηκα τὴν ὀλόμαυρη τὴ ράχη
μὲ λίγα της χορτάρια ἀπ' τὴν ἐρμιά του
στεφανωμένη.

Μὰ τ' ἀστραπόβροντο ὅταν τοῦ χαμοῦ σου
τοῦ ἀπίστευτου μὲ τράβηξε σ' ἐσένα,
ὅπου ἔστεκες, ἐρμιᾶς οὔτε μαυράδια,
μῆτε χορτάρια.

Σημάδι σου κανένα. Σὰν νὰ σ' εἶχεν
ἄλλοῦ μυστικὴ ἀνάληψη καλέσει,

πέρα ως πέρα, παντοῦ, στὰ χώματά σου
φῶς, φῶς, πλημμύρα!

Ἄπο τὸ φῶς αὐτὸ στοῦ κοντυλιοῦ μου
τὴν ἄκρη πήρα κ' ἔσκυψα νὰ γράψω,
χάραξα ἔν' ὄνομα, εἶπα στοὺς αἰῶνες,
ΤΟ ΜΙΣΟΛΟΓΓΙ!

*

Μοῦσα τῶν τραγουδιῶν! ὦ! τὰ βλαστάρια
τ' ἄγρια στοὺς κάμπους καὶ στὰ καταρράχια!
Σκλαβιά καὶ ἀρρώστια ἀγνάντια τους τῆς χώρας
τὰ περιβόλια.

Μοῦσα τῶν τραγουδιῶν! Τὰ νέα κορμιά του
ἢ ἀρχαία ψυχή τ' ἀνάβει τῶν Ὀμήρων,
σὰν πρόσωπα εἶναι, ζοῦν, τρεμοσαλεύουν,
εἶναι σὰ χέρια·

Μοῦσα τῶν Πανελλήνων, ταιριασμένη
μὲ τοῦ σοφοῦ ρυθμοῦ τὸ βῆμα, γίνε
ψαλμὸς ἐσὺ στὴν ἑκατοχρονήτρα
τῆς Γῆς μου χάρη·

Ψάλε πάλι: «Καημένο Μισολόγγι,
δαρμὸς, κλαημὸς καὶ μοιρολόϊ σὲ λένε.
Πῶς κλαῖτε, μάννες, γιὰ παιδιά, γιὰ μάννες
παιδιά πῶς κλαῖνε!

— Δὲν κλαῖμε ἐμεῖς τὸ σιοτωμὸ, ἐμεῖς κλαῖμε
τὸ σκλαβωμὸ. Ἄ! τὸ βράδι τοῦ Λαζάρου...
Πατρίδα, ποιὸς θ' ἀδράξει ἀπὸ τὰ νύχια
κ' ἐσὲ τοῦ Χάρου;

Χριστέ, γιὰ τοὺς πιστοὺς σου ξημερώνει
χαροποιὰ ἢ γιορτὴ σου ἢ βαγιοφόρα,
τρυπᾶν ἐμᾶς τὰ καρφιά τοῦ Σταυροῦ σου,
Χριστέ, ἀπὸ τώρα!

Τὰ καράβια μας πᾶνε, τὰ νησιά μας
πατημένα, καὶ ἢ πεῖνα ἢ Λάμια... ἀκόμα
μολεμένοι ἀπὸ σάρκα... Θεέ! Τρομάρα!
Βουβάσου, στόμα!...

Ἄνοιχτε κ' οἱ ἐκκλησιές, δακρύστε, εἰκόνες,
κατάσταυρα ὅλες μᾶς χτυπᾶν οἱ μπόρες...
Τοῦ κόσμου τ' ἀποπαῖδια ἐμεῖς; Περνᾶνε
κ' οἱ μέρες κ' οἱ ὥρες...

Μὰ δὲν περνᾶμ' ἐμεῖς γυρτοὶ ραγιάδες!
Ἐμπρός! Ὅρθοι! Μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι!
Μπροστὰ οἱ γέροι, κατὰμεσα οἱ γυναῖκες,
ἐλᾶτε, οἱ γέροι,

κ' οἱ λαβωμένοι κ' οἱ ἄρρωστοι κι ὅσοι ἥρωες
καὶ ζωὴ καὶ τάφο γῆ δὲ θέλετ' ἄλλη,
τὸ δαυλὶ σᾶς ἀγιάζει τοῦ Δεσπότη
καὶ τοῦ Καψάλη.

Τὰ γιοφύρια; Γιερεμός. Καὶ τὰ παιδάκια;
Πνιμός. Οἱ δρόμοι ἀπὸ παντοῦ πιασμένοι
τοῦ γλυτωμοῦ. Ἡ σφαγὴ... ὁ χαμός... ἡ φλόγα...
Ψυχὴ δὲ μένει.

— Μοῦσα τῶν Πανελλήνων, ἡ θυσία
μένει καὶ ἀπὸ τὴν τέφρα της τὸ Γένος
γιὰ νέα γραφτά, κ' Ἐσὺ γιὰ νέα τραγούδια.
Κ' ἡ ἀθανασία!

*

Γῆ, τοὺς ξάστερους πάντοτε οὐρανοὺς μου
κάθε λογῆς κόσμοι ἀστρικοὶ πλουμίζουν,
ἄστρα ποὺ πέφτουν καὶ ποὺ σβύνουν, ἄστρα
ποὺ τρεμοφέγγουν,

πλανῆτες, φωτοσύγνεφα, κομηῆτες,
φῶτα χλωμὰ καὶ φῶτα θάμπωμα, ἥλιοι,
πὲς τα μαργαριτάρια καὶ χρυσάφια,
πὲς τα διαμάντια.

Μὰ Ἐσὺ, ρουμπίνι ἀπ' τοὺς ἀγνοὺς δεμένο
μαρτυρικῶν καὶ ἡρωϊκῶν αἱμάτων!
Στὸν οὐρανὸ τῆς πλάσης καθὼς εἶναι
τοῦ πόλου τὸ ἄστρο,

τοῦ πόλου τὸ ἄστρο ἐσὺ στοὺς οὐρανοὺς μου,
τῆς Δόξας δόξα, ὦ Γῆ! Τὸ Μισολόγγι!
Κ' οἱ μὲ ὀνόματα μύρια γνωρισμένοι
κόσμοι μου ποὺ εἶναι

κ' οἱ ἀπὸ σπαθιοῦ καταχτητές, καὶ οἱ δάφνες
τῶν πολεμάρχων οἱ αἱματοθρεμμένες,
κ' οἱ Ἀλέξαντροι κ' οἱ Ἐφτάλοφες καὶ οἱ Νίκες
καὶ οἱ Σαλαμίνες,

καὶ μὲ τὶς ἱστορίες οἱ Πολιτεῖες
καὶ στόματα χρυσὰ καὶ οἱ Κυβερνήτες
κ' οἱ Ἡράκλειτοι τοῦ Λόγου καὶ τῆς Τέχνης
παντοῦ κ' οἱ Αἰσχύλοι,

ἀνήμεροισι ὅπως κ' ἄν σταθοῦν μπροστά σου,
καὶ μὲ μιᾶς τρίχας ἤσκιον νὰ θολώσουν
τὴν ξεκομμένη ἀπ' τοῦ Κυρίου τὴν ὄψη
φεγγαβολιά σου.

Μισολόγη! Χαρὰ τῆς ἱστορίας,
Γῆ ἐπαγγελμένη! Πᾶνε ἕκατὸ χρόνια,
κ' ἄς πᾶνε. Ἡ θύμηση ἄχρονη μπροστά σου
θὰ γονατίζει.

«Στ' αλατόσπαρτα ζεις αφρολούλουδα, Γη, σα νιόβλαλη από τα σταλωμένα σπλάχνα της ρηχοθάλασσας που τρέφει πλούσια τα ψάρια», ἔτσι ξεκινᾷ τὴν πρώτη στροφή του ὁ ποιητής, με τὴ γέννηση τῆς γῆς που τὴν τρέφουν ἡ αλμύρα καὶ τὰ δῶρα τῆς λιμνοθάλασσας, ἐνῶ στα *«ἰλαρά νερά»* τῆς καθρεφτίζονται τὰ *«πρόσωπα»* λυγερῶν κοριτσιῶν, φεγγαριῶν καὶ ηλιοβασιλεμάτων. Ὁ ὀρισμὸς τῆς «Γῆς» ἀποδίδεται εὐστοχα καὶ γνήσια. Χαρακτηρίζει γλαφυρὰ τὸν τρόπο ζωῆς τοῦ Μεσολογγίου, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι ἄλλος παρὰ ἀπὸ μιὰ διαρκὴ ταλάντευση μεταξὺ τοῦ κάματος γιὰ τὴν ἐπιβίωση καὶ τῆς ποιητικότητος τοῦ περιβάλλοντος, στοιχεῖα που συμπυκνώνονται στὸν βυθὸ καὶ στὴν ἐπιφάνεια τῶν νερῶν τῆς λιμνοθάλασσας, ἔχοντας κοινὸ σημεῖο καὶ δεσμὸ τὴν ἀρμονικὴ ἀπλότητα.

Μέσα ἀπὸ αὐτὸν τὸν δεσμὸ ζετυλίζεται καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν στροφῶν που ἀκολουθοῦν. Ὁ ποιητής «ἐξηγεῖ» τὴν πορεία τῆς «Γῆς» σὲ συνάρτηση με τὴν ἱστορία τῆς. Τὰ πριάγια συμπληρώνουν τὸ *«στερέωμα»* τῆς λίμνης, ὁ *«μαῖστρος»*, ὁ φυσικὸς συνεργάτης τῶν ψαράδων, βοηθὸς στὸν περίπλου τῆς ἐπιβίωσης κ' ὕστερα ἡ *«ελιά»* τὸ *«ψωμί»* που ἀνάθρεψε τοὺς *«θαλασσινοὺς»* καὶ τοὺς *«γραμματικούς»* καὶ τοὺς *«κουρσάρους»*, μιὰ γῆ με ναυτικὴ ἱστορία, που τὴν ἔφερε κοντὰ σὲ *«περιγιάλια»* φράγκικα καὶ ἀφρικανικά. Ὁ ποιητής σκαλίζει τὴν ἱστορία τῆς πόλης, τὴν ἀναζητᾷ στα ἄλλοτε ναυτικὰ τῆς ταξίδια, στους

πειρατές της, αλλά και στους πεπαιδευμένους που την αγκάλιασαν και την ονομάζει «πελαγοταξιδεύτρα».

Κι «ύστερα», έπειτα από αυτήν την αναδρομή του ειρηνικού βίου, ο ποιητής μεταφέρεται από την ήσυχη, αλλά πλούσια ναυτική ζωή της «Γης», στη «νύχτα της σκλαβιάς», στο «ξεγέλασμα» του «Μόσκοβου», στους Τούρκους που την άφησαν «φωτοκαμένη». Εκείνη, όμως, μια ματιά ρίχνει στην «Περπατησιά του Γένους» και αναθαρρεύει. Το ποιητικό υποκείμενο φέρνει τα ίδια τα βουνά της μάρτυρες, Ο «Ζυγός» και η «Βαράσοβα» προσωποποιούνται, αποικτούν μάτια και στόμα και νου ανθρώπου, για να μιλήσουν για την ανδρεία και το παράδοξο θαύμα. Ένας φράχτης μένει «άπαρτος», οι «τάπιες» είναι «εφτάψυχες» και τα «καλύβια» γίνονται «ιάστρα», οι «πάσαρες» μοιάζουν με «αρμάδες». Θαύμα παράδοξο καταγράφει ο ποιητής και καλεί τα όρη να μιλήσουν για τις γυναίκες που ντύθηκαν τα ρούχα και τη ρώμη των ανδρών τους και για τις «πέτρες» που άλλαξαν «σχήμα» στα χέρια απόλεμων παιδιών και έγιναν «όπλα», για την Κλείσοβα που ανάστησε το «Σούλι», για τους ξένους που έγιναν «άγγελοι», αγγελιαφόροι του παράδοξου, στις δικές τους πατρίδες και οι ψαράδες, νέοι απόστολοι για νέα «Βαγγέλια» της πίστης που τους φλόγιζε και τους υπαγόρευε ένα μόνο είδους ανθρώπου, τον ελεύθερο. Ο Κωστής Παλαμάς συγκροτεί ακολούθως με τους στίχους του τη μεταφυσική διάσταση της «Γης». Την αποκαλεί πλέον «στοιχειωμένη», «μοιρόγραφη» που κράτησε την Ελλάδα, πάνω στο «δαρμένο» και «λυγισμένο» σώμα της. Ανήκουστη η ιδέα, παράλογη στα αυτιά των ορθολογιστών και των μετρημένων, δεν την χωρά ο νους και αναρωτιέται κανείς, διερωτάται πώς υψώθηκε η ταπεινότητα κι έφτασε στους «ουρανούς».

Και στο σημείο αυτό ο Παλαμάς μνημονεύει τον ομότεχνό του, Διονύσιο Σολωμό. Η «Δόξα» του επιγράμματος των Ψαρών αρπάζεται περήφανα, αναπάντεχα, από την ολόμαυρη ράχη τους, και μεταβαίνει στην ερημοποιημένη και κατακαμένη μεσολογγίτικη γη. Η Δόξα έρχεται στο Μεσολόγγι. Το ποιητικό υποκείμενο την

αναζητά, την φάχνει μέσα σε ένα τοπίο χαλασμού. Μια αστραπή και μια βροντή προδίδουν το σημείο της εμφάνισής της και ύστερα εκεί που έστεκε μόνο «φως», παντού φως, πλημμύρα και η Δόξα που γεννήθηκε μέσα από τα σπλάχνα της μεσολογγίτικης γης, μέσα από τα παιδιά της, με τρόπο μυστηριακό αναλήφθηκε στους ουρανούς.

Η στιγμή της έκστασης καταγράφεται από τον Κωστή Παλαμά και ως μια στιγμή φωτισμένης ποιητικής έμπνευσης. Το πρώτο ενικό πρόσωπο «*Την άκρη πήρα κι έσκυφα να γράψω, χάραξα έν' όνομα, είπα στους αιώνες, ΤΟ ΜΙΣΟΛΟΓΓΙ!*» δηλώνει την παρουσία του ποιητή και την απόλυτη ταύτιση του με το ποιητικό υποκείμενο. Πλέον επικαλείται την διαχρονική, αλλά και αρχέγονη μορφή της Μούσας να ψάλλει αυτή την πράξη των ταπεινών ανθρώπων, των απλών, των γεμάτων πίστη πρώτιστα στον Θεό και έπειτα στην πατρίδα. Την καλεί με συνεχείς επαναλήψεις και αδιάκοπο πάθος να στέρξει στη δημιουργία του. Να μιλήσει για την σιλαβιά και την αρρώστια, για την «*αρχαία ψυχή*» που «*τρεμοσαλεύει*» στα σώματα των πολιορκημένων, με ρυθμό την παρακαλεί να γίνει ο «*ψαλμός*» στη χάρη τους.

Κι έπειτα από τη θερμή παράκληση στη Μούσα μια στιχομυθία-θύμηση δημοτικού τραγουδιού ακολουθεί: «*Καημένο Μισολόγγι, δαρμός, κλαημός και μοιρολόι σε λένε. Πώς κλαίτε, μάνες για παιδιά, για μάνες παιδιά πώς κλαίνε!-Δεν κλαίμε εμείς το σκοτωμό, εμείς κλαίμε το σκλαβωμό. Α! το βράδυ του Λαζάρου...Πατρίδα, ποιός θ' αδράξει από τα νύχια κι εσέ του Χάρου;*». Κι αρχίζει πια ο ποιητής μέσα από το στόμα των πολιορκημένων να καταγράφει το τρομερό χρονικό της Εξόδου. Οι πολιορκημένοι ανακαλούν τον Χριστό, τη χαρά της «*Βαγιοφόρας*» γιορτής του και την κατάνυξη στην ψυχή των πιστών Του, την ώρα που τους ίδιους «*τα καρφιά του Σταυρού*» Του θα τους «*τρυπάν..από τώρα*». Χάρος, καρφιά, πατρίδα, Χριστός, ένα σχήμα πόνου και θυσίας καταγράφεται από τον Κωστή Παλαμά με λέξεις διαλεγμένες από την δραματική νύχτα του Λαζάρου. Και οι πολιορκημένοι συλλογιούνται βάσανα και απώλειες, «*τα καράβια πάνε,*

τα νησιά μας πατημένα, και η πείνα η Λάμια... ακόμα μολεμένοι από σάρκα... Θεέ! Τρομάρα! Βουβάσου, στόμα!». Ανείπωτη η αθλιότητα των συνθηκών, η εξαθλίωση των σωμάτων κι αυτή ανεκδιήγητη. Μια παράκληση συνεχίζει τους στίχους «*Ανοίχτε κι οι εκκλησιές, δακρύστε εικόνες, κατάσταυρα όλες μας χτυπάν οι μπόρες... του κόσμου τ' αποπαίδια εμείς; Περνάνε κι οι μέρες κι οι ώρες....*». Ο ποιητής, διά στόματος των πολιορκημένων, προσκαλεί τις ουράνιες δυνάμεις να δακρύνουν για όσα παθήματα έχουν βρει τους Μεσολογγίτες, για όσα υπέμειναν σε μια ζωή που λιγότευε μέρα με τη μέρα. Δίχως τροφή, δίχως ρώμη, δίχως ελπίδα, μια διαρκής αντίσταση στην απειλή, μια αδιάκοπη δοκιμασία που άνθρωποι συνηθισμένοι, απλοί, καθόλα γήινοι ένιωθαν πως έπρεπε και όφειλαν να μην φανούν εν τέλει «*γειρτοί ραγιάδες*». Έτσι «*Ορθοί! Με το σπαθί στο χέρι*» αναζητούν την ελευθερία για ύστατη φορά και αγιάζονται από τον Δεσπότη και τον Καψάλη με τον πιο ανορθόδοξο τρόπο, το δαυλί του θανάτου φλογίζει λαβωμένους και άρρωστους κι ανήμπορους και οδηγεί στο αιώνιο φως. Γυναίκες, παιδιά και άνδρες ρίχνουν τα σώματα τους σε γιοφύρια και γκρεμούς και «*Η σφαγή... ο χαμός... η φλόγα..*» πλημμυρίζουν τη Γη και τους στίχους του Κωστή Παλαμά με εικόνες Εξόδου, κι ύστερα «*Ψυχή δε μένει*».

Ωστόσο, το ποιητικό υποκείμενο στον επόμενο κιόλας στίχο παρηγορεί τον κάθε μάρτυρα αυτού του χαλασμού «*- Μούσα των Πανελλήνων, η θυσία μένει και από την τέφρα της το Γένος για νέα γραφτά, κι Εσύ για νέα τραγούδια. Κι η αθανασία!*» Τι κι αν οι ψυχές ροβόλησαν στον Άδη, τι κι αν καμένη γη μένει πίσω, ο ποιητής, εμπειρικά και προφητικά, αναγνωρίζει το κλέος του ηρωικού αγώνα. Θυσία, Γένος, Αθανασία, το σχήμα του αιώνιου και αναλλοίωτου, το σχήμα «*φάρος*» κι ένα εγκώμιο των ταπεινών αναδεικνύεται μέσα από τους στίχους του.

Κι ενώ συμβαίνει η ύστατη παραμυθία και παρηγοριά, ο Μεσολογγίτης τεχνίτης του λόγου ωθείται σε μια παραδοχή, απ' όλα τα άστρα του ουρανού, τους «*πλανήτες*», τα «*φωτοσύγνεφα*» και τους

«κομήτες» εκείνο που ξεχωρίζει που φωτίζει τη ζωή του που σιεπάζει με το φως του ακόμη και τους πιο περίφημους και γενναίους «καταχτητές» και πολεμιστές, αυτό που στέκεται πιο πέρα από κάθε φωτεινό πνεύμα και νου στην παράδοση της πατρίδας του νιώθει πως είναι το άπλετο και ασύγκριτο φως του άστρου της Δόξας του Μεσολογγίου, όλα τα άλλα «ανήμπορα» μπροστά της.

Το όραμα και ο χρησμός του ποιητή φτάνει στο τέλος. Ο ποιητής στέκει στη Γη και παραδέχεται πως αυτή η «Δόξα» θα λάμπει αδιάλειπτα, γιατί είναι έργο των απλών, των καθημερινών ανθρώπων που έκαναν τον λόγο των πατέρων τους πράξη, ανυποχώρητοι στον φόβο, στον τύραννο και στην ασέβεια.

Καρατζογιάννη Μαρία

Φιλολόγος- ΜΑ Δημιουργικής Γραφής

Συνεργάτιδα της Βυρωνικής Εταιρείας της Ι.Π Μεσολογγίου

Πηγές

Νεότερη Ελληνική Λογοτεχνία (19^{ος}&20^{ος} αιώνας) Εγχειρίδιο Μελάτης, ΕΑΠ β' ΕΚΔΟΣΗ, Πάτρα 2008

https://www.greeklanguage.gr/digitalResources/literature/tools/concordance/browse.html?cnd_id=7&text_id=2047